

Proměny praxe školního poradenství: rozhovor

Zaměření monotematického čísla *Pedagogické orientace* má silný vztah ke školní praxi a neměl by proto chybět ani pohled těch, kteří jsou se školním poradenstvím dlouhodobě profesně spjati. O rozhovor jsme proto požádali pedagožky, resp. psycholožky, které se již dlouhou řadu let školnímu poradenství v praxi věnují a mohou jej nahlédnout ve vývojové perspektivě. Naše pozvání k povídání o proměnách školního poradenství přijala poradenská psycholožka z Pedagogicko-psychologické poradny (PPP) Brno Miloslava Svobodová (MS) – vedoucí pracoviště Kohoutova, výchovná poradkyně ze ZŠ Antonínská Brno Jiřina Sáňková (JS) a školní psycholožka ze ZŠ Valtická Mikulov Daniela Košťálová (DK). Rozhovory připravila, vedla a zpracovala Bohumíra Lazarová z Ústavu pedagogických věd FF MU (BL).

BL: V monotematickém čísle Pedagogické orientace se věnujeme proměnám školního poradenství. V čem Vy samy vidíte největší změny v dlouhodobé perspektivě?

MS: V rámci školního poradenství dnes vidím velký přínos v zavádění pozic takzvaných specialistů – školních psychologů a školních speciálních pedagogů, kteří působí přímo ve školách. Mít ve škole psychologa nebo speciálního pedagoga se dneska stává reálnou a hojně využívanou praxí. Jejich přítomnost ve škole má obrovský smysl, zejména pokud není jejich klientem jen žák, ale pokud začínají pomoci využívat i učitelé a mají k nim důvěru. Specialisté ve školách mají široký okruh klientů – jak žáky škol, tak pochopitelně jednají i s rodiči, stávají se často facilitátory diskusí mezi rodinou a školou. I v rámci nově nastavených „proinkluzivních“ pravidel o poskytování podpůrných opatření má pozice psychologa a speciálního pedagoga pro školu značný přínos. Dnes běžně pracují s třídními kolektivy, přispívají ke klimatu školy, poskytují individuální konzultace a konzultují plány pedagogické podpory.

JS: Za posledních patnáct až dvacet let se výrazně změnil především pohled rodičovské veřejnosti na zohledňování žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a poskytování podpory této skupině žáků. Dříve řada rodičů vyšetření v PPP odmítala, dnes je psychologické a speciálněpedagogické vyšetření vnímáno téměř jako běžný standard. Školám narostly povinnosti – první stupeň podpůrných opatření musí zvládnout vlastními silami, a tady nesou školní poradci významný díl odpovědnosti. Výchovný poradce je zatížen velkou částí administrativy spojené s podpůrnými opatřeními a bez pomoci dalších

specialistů, kteří nemají povinnost výuky, nelze takovou agendu zvládnout. Přibývá časově náročných jednání, která s sebou také nesou hodně administrativy – dokumentace, informované souhlasy, podpisy všech zúčastněných stran a podobně.

DK: Tím, že se psychologové stávají běžnou součástí školy, tak se ztrácí stigma z návštěvy psychologa. Naopak se zdá, že zajistit dítěti péči psychologa je běžnou součástí řešení téměř každého problému. Někdy to je až tak, že rodiny mají tendenci přenést zodpovědnost na odborníka, spíše než situaci aktivně řešit. Věty typu *Tak si ho někdy vezměte a nějak to vyřešte* jsou běžné. Velkým tématem jsou dnes hranice – jejich láskyplné vymezení a důsledné udržení. Řekla bych ale, že se jedná o obecný trend ve společnosti a není to tedy jen o školství.

BL: *Jak to myslíte?*

DK: Jde o přirozenou schopnost pracovat s hranicemi v mezilidských vztazích, a to ve smyslu jejich dodržování i nastavování, například co je vhodné – nevhodné, slušné – neslušné. Setkáváme se s nimi každý den, jen je jinak nazýváme, mluvíme o etice, morálce, asertivitě. Prostě o pravidlech fungování a prosazování se v lidské společnosti. Sami dospělí ne vždy umí s hranicemi pracovat přirozeně, a to vede ke dvěma výchovným extrémům. Jedním z nich je autoritářská, dominantní výchova, kdy se hranice zaměňují s tvrdostí. Dohled nad dodržováním hranic má být důsledný, nikoliv tvrdý. Opačným extrémem je liberální výchova, kdy se veškeré rozhodování nechává na dítěti, hranice se nenastavují a výchovně se zasahuje jen minimálně. Důvody mohou být různé. V práci školního psychologa je téma hranic na denním pořádku. Poskytujeme poradenství rodičům, jak ve výchově hranice nastavovat, a někdy jim dodáváme podporu, aby je udrželi. To stejné platí i u učitelů, protože i oni dávají dítěti zpětnou vazbu a tím jej formují. Náročná je práce s „bezhraničními“ dětmi nebo jejich rodiči. Pevné hranice pak musí mít i sám psycholog a skrze sebe dodává strukturu těm, se kterými pracuje. A mohou to být zdánlivě malé, ale zásadní detaily, jako je vymezení si časové struktury schůzky a její důsledné dodržování, práce jen na reálných a splnitelných zakázkách, nastavení spolupráce s rodinou. Je to ale také o uvědomění si vlastních hranic. Nejenom služba, ale i každý člověk má své limity. To je potřeba mít na paměti, v opačném případě hrozí obtíže – od pocitů zklamání až k syndromu vyhoření.

BL: *A jak se mění klientela a obsah Vaší práce?*

MS: Hlavní změnou je orientace na potřeby žáka, která však příliš nemění způsoby odborné práce, ale spíše všeobecný přístup. Mění se částečně diagnostika, máme nové nástroje, dílčím způsobem se mění i některé odborné postupy, ale charakter a obsah práce zůstává dlouhodobě stejný – stále je to spíše krátkodobá práce s objednanými klienty, kteří přicházejí kvůli potížím ve vzdělávací nebo výchovné oblasti. Velmi se změnil jen způsob dokumentace a způsob psaní zpráv, navýšila se administrativa, vše trvá poněkud déle.

DK: Změnu v obsahu práce a klientele vidím zejména v závislosti na délce působení konkrétního psychologa na škole. Při problémech mě rychleji vyhledají žáci, kteří se mnou již měli osobní zkušenost, nejčastěji z individuální konzultace. Oproti mým počátkům ve škole se na mne mnohem častěji obracejí učitelé, spolupráce je užší a otevírají už i svá osobní témata. Stejně tak i vedení školy více konzultuje věci ohledně klimatu sborovny a školy. V tom spatřuji velkou proměnu náplně mé práce. V tomto školním roce hrálo prim společné vzdělávání. Předpokládám však, že je to dočasná záležitost spojená s vyladováním a zaváděním nového systému.

JS: Co se týče obsahu práce výchovného poradce, tak kromě změn v administrativních záležitostech a dokumentaci já pociťuji oslabení vlivu školy při volbě další vzdělávací cesty žáků. Konzultaci vyhledává jen část rodičů, většina se rozhoduje podle vlastních priorit a o nabídnutou konzultaci spíše nejeví zájem. Potřebné informace rodiče totiž vyhledávají na internetu. To však nemusí být ve všech školách stejné.

BL: *Jak se proměňuje spolupráce mezi PPP, školami a dalšími poradenskými či jinými subjekty?*

DK: Věřím, že školní psychologové jsou pomocí i pro vnější subjekty. Spolupráce se určitě zintenzivnila a někteří školní psychologové se stali koordinátory spolupráce s těmito subjekty. Řekla bych, že se tím komunikace urychlila a zjednodušila. Například psycholog z PPP předá informace školnímu psychologovi o obtížích a potřebách žáka a je už na školním psychologovi, aby se všemi ostatními zainteresovanými osobami komunikoval, případně je metodicky podpořil, a zajistil tak dítěti potřebnou péči pro jeho adekvátní rozvoj. Poradny tak mohou delegovat některá řešení na školního psychologa, například když se v PPP zjistí, že místo předpokládané poruchy učení se jedná o negativní vliv přetížení dítěte nebo emočního napětí.

I v tomto případě dítě potřebuje podporu. Učitelé však na to nemají prostor ani vzdělání, poradny jsou přetížené diagnostikou, a tady se otevírá prostor pro školního psychologa.

MS: Z mého pohledu se spolupráce PPP a škol v mnohých případech zintenzivnila. Někteří psychologové zaujali namísto výchovných poradců pozici koordinátorů inkluze ve školách a důsledkem je intenzivní spolupráce škol a PPP. S nimi domlouváme a vyjasňujeme možné způsoby podpory žáka, komunikujeme o možnostech nastavení podpůrných opatření. PPP podá návrh, který potřebuje vyladit s možnostmi škol, dojednáváme, která z navrhovaných podpůrných opatření je škola schopná reálně žákovi poskytnout. Vidím tedy posun v tom, že se více do komunikace zapojují specialisté.

JS: Konzultace s jinými subjekty jsou bezesporu častější, pracovníci PPP či OSPOD (oddělení sociálně-právní ochrany dětí, *pozn. red.*) několikrát ročně navštěvují školu k řešení případů jednotlivých žáků, častější jsou skupinová jednání. Těch se mnohdy účastní kromě výchovného poradce i třídní učitel, asistent pedagoga, vedení školy, rodiče a podle potřeby i žák. Považujeme tato setkání za přínosná, písemnou nebo telefonickou cestou nenahraditelná, avšak samozřejmě vyžadují více času. Díky počítačům se celý proces komunikace sice zrychluje, ale ochrana osobních údajů stále brání vytvoření sofistikovanějšího systému, v rámci kterého bychom si mohli předávat informace mezi PPP, školou a OSPOD. Mnohdy až teprve škola identifikuje problém v rodině a pak zdlouhavě komunikuje s OSPOD, které o věci vůbec neví. Rodiče mnohdy reagují právě až na zájem ze strany OSPOD, vědí, že škola nemůže nic. Řešení některých případů se pak neúměrně prodlužuje. A když už hovoříme o rodičích: změnila se i komunikace poradců s rodiči. Daleko častější je komunikace rodičů se školou telefonicky a mailem, osobní jednání rodičů se školou je typické jen pro rodiče žáků prvního stupně. Rodiče obvykle školu sami nekontaktují, přicházejí až na naše výzvy. Častým jevem je, že případné problémy rodiče řeší přímo s vedením školy, bez konzultace s třídním učitelem nebo výchovným poradcem. Poradenské služby ve škole na straně jedné sice posilují, pokud je však problém, rodiče mají tendenci nejprve poradce obejít a dostaví se až na doporučení vedení školy.

BL: *Jaké změny zaznamenává školní poradenství po stránce teorie a metodiky?*

DK: Školní poradenství vnímám jako kterékoliv jiné poradenství. Asi proto významnou změnu v teorii nespátřuji. Zatímco učitelé mají poměrně přesné

metodiky, co učit a jakým způsobem, tak práce školního psychologa není striktně vymezena. Záleží tak spíše na potřebách školy a schopnostech daného psychologa. Nic není přesně určeno, jsou to spíše doporučení. Musím také říci, že dříve byl jakýsi základ metodické podpory psychologům a speciálním pedagogům zajištěn skrze NÚV (Národní ústav pro vzdělávání, *pozn. red.*), který pořádal pravidelné a povinné setkávání a školení specialistů z celé ČR, takže tam byl prostor i na diskuze a různá doporučení. Dnes cítím vzrůstající poptávku po společném sdílení, setkávání se nebo hledání cest, jak nastavit postupy práce. Společné setkávání už nefunguje celoplošně, pro Jihomoravský kraj je organizuje PPP v Brně a máme skupinu na sociální síti školních psychologů.

JS: Největší změny v postupech nastaly v souvislosti s novou vyhláškou, výchovný poradce musí zvládnout celou řadu novinek zejména v oblasti realizace podpůrných opatření a společně s ostatními specialisty, jsou-li ve škole k dispozici, si dělí kompetence a úkoly. Nezbytná je podpora ze strany vedení školy a důležité je důsledné proškolení pedagogického sboru. Část učitelů má zatím velmi laxní přístup k vyžadované administrativě, není orientovaná v legislativě a mnohdy to ani nepovažuje za svou povinnost. Bez podpory vedení školy je pro poradce velmi obtížné vše opakovaně připomínat a kontrolovat, zda jsou všechna opatření realizována, dokumentována a podobně. Někteří kolegové nechápou, že nyní pracujeme s doporučeními a nemusíme nutně znát diagnózu – na to byli dříve zvyklí. Nemůžu tedy mluvit o změnách v teorii, spíše musíme znát všechny novinky v legislativě, mění se naše role, kdy musíme vysvětlovat, poskytovat širší metodickou podporu učitelům a někdy i kontrolovat a prověřovat. Pokud budou v nových přístupech a legislativě proškoleni pouze výchovní poradci, a ne všichni ostatní, tak je to vyčerpávající práce, musíme-li opakovaně přesvědčovat kolegy o jejich povinnostech ve vztahu k novým legislativním opatřením. Tady je důležitý i postoj vedení školy, bez jehož podpory a mnohdy i kontroly nelze naplnit všechny legislativní požadavky.

Pokud jde o vzdělávání a nějaké významné změny v teoriích – nabídka vzdělávání je široká, různé kvality, ale mnohdy je to stále to samé, nejde o převratné změny. Spíš chybí čas na vzdělávání a zkoušení nějakých novinek.

MS: Ano, nabídek na vzdělávání je mnoho, významné posuny a změny v teoriích a postupech nezaznamenávám. V návaznosti na kolegyni školní psycholožku – z vlastní iniciativy vytváříme v naší PPP dlouhodobě prostor pro

setkávání školních psychologů i školních speciálních pedagogů jednou v měsíci, kteří tak mohou diskutovat celou řadu teoretických a metodických inspirací i pochybností. Tato tradice trvá již od doby evropských projektů VIP-K, RŠPP a RAMPS (projekty ESF koordinované MŠMT, resp. NÚV, původně také IPPP – Institutem pedagogicko-psychologického poradenství, *pozn. red.*), nyní se metodická podpora školním psychologům a speciálním pedagogům poskytuje prostřednictvím rozvojového programu. Realizujeme také dle zájmu na jednotlivých školních pracovištích návštěvy a v rámci jiných projektů se snažíme nabízet vzdělávání pro školní specialisty.

BL: Jak by tedy, podle Vás, mělo vypadat vzdělávání pro školní psychology, případně jiné poradce?

DK: V ideálním případě by se dal využít koncept podobný tomu lékařskému. Po dokončení studia působit přímo na pracovišti se zkušenějším kolegou, pozorovat jej při práci a postupně se do procesu aktivně zapojovat. Tím by absolvent měl nejenom konkrétní představu o dané pozici, měl čas se seznámit se školním prostředím, postupy a vedením dokumentace. Zároveň by tak měl u sebe zkušeného mentora, se kterým by mohl vše ihned konzultovat. Optimálně alespoň jeden školní rok. Absolvent by tak mohl zažít vše, co školní rok přináší – adaptační pobyty, diagnostiku profesní orientace, šetření klimatu třídy, zápisy dětí do první třídy, práci se třídami i individuální konzultace. To je podle mě ideální řešení – nejen pro školní psychology. „Odlehčenou“ variantou by mohlo být povinné minimum pro školní psychology. Třeba čtrnáctidenní intenzivní kurz před započítáním samotné práce a v průběhu prvního roku praxe realizovat individuální nebo skupinové sezení se zkušeným školním psychologem nebo metodikem. Podobné koncepty již existují, ale vše je na bázi dobrovolnosti a závisí to nejen na vůli a zájmu vedení školy i psychologa, ale i na možnostech finanční podpory.

BL: V posledních letech se hodně hovoří o efektivitě poradenských přístupů, o intervencích a praxi založené na důkazech. S čím Vy máte dobrou zkušenost?

Všechny: Těžko říct, jak můžeme v naší práci shánět důkazy o tom, že se nám práce daří. Pro nás je důležité, aby se na nás lidé s důvěrou obraceli, vyhledávali nás a vyjadřovali spokojenost. Když se na nás opakovaně obracejí, tak je to důkazem toho, že se práce daří.

JS: Pokud bych měla popsat nějaký řešený problém, zpravidla se mně osvědčilo následující klasické schéma: zakázka, kdy žák, učitel nebo rodič přichází

s problémem, ta obsahuje obvykle krátký rozhovor zaměřený na zjištění bližších informací, a pokud je to možné, i na očekávání. Pak doporučím první krok, například se domluvíme s třídním učitelem, že pozveme rodiče do školy. Prodiskutujeme důvody problému, upozorníme na možné důsledky, domluvíme se na dalším postupu, vypracujeme plán pedagogické podpory, pracuje se třeba se třídou a podobně. Třetím krokem je pak kontrola závěrů předchozí domluvy – tak zjišťujeme, zda byla opatření účinná. Pokud to nefunguje, zapojíme školní specialisty, předáme výchovné komisi, doporučíme vyšetření v PPP, zapojíme OSPOD nebo SVP (středisko výchovné péče, *pozn. red.*) – podle případu. Velmi přesně stanovujeme postup, termíny kontroly, pravidelné schůzky. Tak získáváme důkazy o účinnosti našich opatření. Je to o důsledném plánu, dokumentaci a kontrole.

DK: Když se na mě někdo obrátí se svým trápením, беру to jako dobrou zpětnou vazbu, že mi prostě věří, když už mě vyhledal, nebo že se mnou měl dříve dobrou zkušenost či dostal dobré reference. Musím ale říct, že je to velmi prchavá informace, zejména i kvůli tomu, že se bavíme o zpětné vazbě, která přijde až za dlouhou dobu. Ono se vlastně za dobrou zpětnou vazbu dá považovat i to, že vás už dotyčný nepotřebuje. Dostalo se mu, čeho potřeboval, a dál to zvládá bez mé pomoci. Nejvíce zpětné vazby přichází nepřímou, tedy až časem se „mimoходом“ dozvíte reakci na svou předešlou práci. Školní psycholog má ale vždy možnost sám aktivně sledovat následný vývoj žáka, kterého měl v péči. Ale: není sama podstata práce psychologa tak nekvantifikovatelná, že se ani přesně hodnotit nedá? Jaké by mělo být kritérium dobře odvedené práce? Je to snad počet sezení za den či týden, počet květin na konci školního roku, množství absolvovaných kurzů a školení, hodnocení psychologa v dotaznících? S touto otázkou se potýkám od samého počátku kariéry. Neznám na ni uspokojivou odpověď. Sama jsem si to pro sebe nastavila tak, že je to o mém dobrém vnitřním pocitu. Cítíte, jak vágní je toto kritérium? Asi i proto považuji za vhodné, aby měl psycholog možnost opory, bezpečné ventilace těchto pocitů, například sdílením s jinými školními psychology.

BL: *Mám pocit, že nyní už je téměř zbytečné se ptát, co do Vaší práce vnesly poslední změny vyhlášek. Mnohé už zaznělo. Přesto, co byste k těmto aktuálním změnám chtěly ještě dodat?*

MS: Asi nemá smysl opakovat, že nová legislativa přinesla podstatně více administrativy, ale zároveň i zintenzivnila komunikaci s jednotlivými školami. I když na straně druhé musím připomenout, že naše PPP byla vždy hodně

iniciativní, pokud jde o komunikaci se školami, a vždy detailně komunikovala vhodná vyrovnávací i podpůrná opatření. Takže v tomto ohledu zase o tak radikální změně nelze mluvit. Je zde však nová potřeba znát dobře možnosti školy a přesně ve spolupráci s nimi nastavit podpůrná opatření. Školy si tak mohou v kratším čase dosáhnout na finanční podporu pro žáka.

JS: Vysoké nároky na administrativu a čas. Problém je navíc nyní s platností minulého a současného systému. Doufám, že až přestanou platit loni doporučené integrace a zůstanou pouze podpůrná opatření, bude to schůdnější. Teď je aktuálně nutné velké množství žáků, kteří byli integrováni, znovu vyšetřit a doporučit podpůrná opatření. A samozřejmě přibývají nově i doporučení k vyšetření na základě plánu pedagogické podpory.

DK: Mnohem více administrativy, metodického vedení učitelů a diskuzí nad výkladem vyhlášek.

Za naši školu jsem koordinátorem spolupráce se školskými poradenskými zařízeními, takže to přineslo i více komunikace s institucemi, odborníky, konzultace s učiteli a samozřejmě s vedením o možnostech školy. To jsou ty viditelné věci. Někdy je to ale o tom přimět učitele přemýšlet o žákovi nebo jeho potřebách jinak. Prostě aby viděli smysl v tom, co dělají, a nebyla to pro ně jen práce navíc.

BL: *A jak se taková práce s učiteli daří školním psychologům?*

DK: Jde to pomalu. Někteří se k tomu postavili jako k nutnému zlu, zejména tedy k formální části, kdy se písemně nastavuje spolupráce s rodiči a podpůrná opatření pro dítě. Administrativu si nikdo neoblíbil. Na druhou stranu ale, díky tomu jsme nuceni dítěti věnovat čas a zamyslet se nad tím, co potřebuje, stanovujeme si cíle a přemýšlíme, jak je naplnit. Asi to bude chtít čas, aby se nové postupy a zejména nové cíle ve vzdělávání staly běžnou praxí. Pro školní psychology to znamená zejména podporu učitelům v době změn, aby v tom nebyli sami, aby tam byl někdo, na koho se mohou obrátit o pomoc. Ještě je příliš brzy na to, dělat nějaké závěry. Je to dlouhodobá záležitost a výsledky, jak se to podařilo, uvidíme až později.

BL: *Hovoříte o podpůrných opatřeních, která jsou nově zaváděna. Která z podpůrných opatření se jeví jako nejvíce problematická?*

MS: Podpůrná opatření by měla být především přínosem, měla by zprůhlednit a zpřesnit potřebnou podporu i finanční toky. Obvykle nepřináší velké

problémy. Snad s největšími problémy se lze setkat v případech, pokud je součástí podpůrných opatření personální podpora – myslím tím zejména asistenty. Pro školu nebývá jednoduché získat kvalitního pracovníka, navíc i finanční ohodnocení asistentů je velmi nízké vzhledem k tomu, jakými kompetencemi by měli disponovat. Velmi důležitá je souhra učitele a asistenta v dané třídě, pak podpora nejen pro daného žáka, ale i pro celou třídu funguje na dobré úrovni. Na druhém stupni doporučujeme rozvolňovat vázanost žáka na asistenta.

JS: Více asistentů – to je významná změna, ale nemůžeme je sehnat. Sehnat dobrého asistenta je kouzelnické číslo. Úkoluje je speciální pedagožka, pomáhají s pomůckami. Obecně je dnes už učitelé více přijímají. Na druhém stupni je to trochu větší problém, tam se střídají učitelé. Jsou i případy, kdy asistenti učitelům spíše přidělávají práci, někteří kolegové říkají, že je to dítě navíc ve třídě. A rodiče si mnohdy asistenty hlídají. Vědí, že je přidělen na základě vyšetření jejich dítěte, kontrolují přítomnost asistentů ve třídě a běda, jede-li asistent na výlet s jinou třídou. Postupně si rodiče i děti zvykají také na možnost změnit hodnocení, která vychází z podpůrných opatření. Žáci, pokud je jim vysvětleno, chápou, proč je spolužák hodnocen tolerantněji. Někteří rodiče žáků s potřebou podpůrných opatření ale očekávají, že jejich dítě nemůže dostat horší známku, což samozřejmě není pravda. Jiní rodiče mají tendenci diferencovat mezi svým dítětem a ostatními, porovnávat je. S tím souvisí i dělení žáků do skupin dle výkonů – tomu se dnes moc nefandí. Asi se tomu ale v některých předmětech nevyhneme, i když pro rodiče – zejména slabších žáků – je jakékoliv třídění do výkonnostních skupin nepřijatelné.

MS: Obvykle je to o učiteli, jak rozdílné hodnocení dětem vysvětlí, nesmí se to skrývat. Učitel musí mít odvahu do toho jít a být pevný v kramflecích, být přesvědčen, že je to správná cesta.

JS: Problematické také je, že některá podpůrná opatření jsou velmi náročná na čas. Měli jsme ve škole například jednoho autistu. Šlo o chlapce, který škodil ostatním dětem, byl zlý na ostatní, zvládnout jej bylo téměř nemožné. Každý měsíc jsme kvůli němu měli schůzky s SPC (speciálně pedagogické centrum, *pozn. red.*), matka měla zájem věci řešit, tak si tato jednání prosadila. Vždy se muselo sejít šest lidí, dělat zápisy, dokumentovat. Určitě je to cesta dobrým směrem, ale kdybychom tohle měli dělat pro více dětí, tak neděláme nic jiného. Asi bych vůbec nemohla učit. Je to časově vyčerpávající. Spoustu věcí potřebuji dělat až později odpoledne po výuce, a to už je

někdy problém učitele sehnat. Do třídy, podívat se na žáka, to se vůbec nedostanu. Chce to více hodin pro výchovné poradce, ve kterých by se těmto věcem mohli věnovat.

BL: Čeho si na své práci nejvíce ceníte? Na co jsou dnes školní poradci hrdí?

DK: Nemohu mluvit za ostatní, ale já jsem hrdá na to, že rozšiřujeme povědomí o psychologii i u zdravé populace, a to už od raného věku. S chřípkou chodí lidé bez ostychu k praktickému lékaři, i kdyby ji mohli léčit sami doma. Je to běžná věc a člověk nemusí hned umírat, aby našel odvahu za lékařem zajít. Přijdou si prostě pro pomoc za odborníkem, který jim pomůže s léčbou. Podobně to vidím u psychologie. V životě jsou problémy a těžké situace (ať malé či velké) a ty se musí aktivně řešit. Není to tedy o tom, že by člověk musel být „bláznem“, aby si zašel za psychologem. Ne všechny obtíže vypadají tak urgentně, aby rodiče zajistili odbornou péči pro své děti a za tuto službu zaplatili. Už samotnou přítomností ve škole školní psycholog zajišťuje, že pomoc je stále na blízku a je dostupná pro všechny. Navíc může rychle zprostředkovat odbornou péči, podobně jako praktický lékař, pokud to bude potřeba.

JS: Radost je důvěra žáků, rodičů i kolegů. To, že se na mne obrátí s řešením problému, chápu jako klad, i když z toho zpravidla vyplývá nějaká další časově náročná a ne vždy příjemná práce. Je to pro mne signál, že s mou pomocí, radou a podporou počítají. Že mají důvěru a chtějí sami věci řešit.

MS: Hrdí možná můžeme být na to, že to vůbec zvládáme a jsme schopni se rychle zadaptovat na to, co se po nás chce. Že i v tak hektické době jsme schopni nahlížet každý případ jako jedinečný a vyvažovat mezi nutnou úřednicinou a skutečně psychologickou prací. I když je zřejmé, že psychologové v PPP patrně budou i v budoucnosti především těmi, kteří se ke skutečně psychologické práci například ve smyslu psychoterapie dostanou jen okrajově, byť mají draze zaplacené výcviky.

BL: Asi už jsme se toho také v mnohém dotkli, ale zeptám se znovu. V čem tedy vidíte největší úskalí vaší práce?

MS: Je obrovský nárůst administrativy, klientovi ale chceme věnovat potřebnou míru péče jako dříve. Je to časově velmi obtížně zvladatelné.

JS: Také se budu opakovat: administrativa a časová náročnost, nedostatečná hodinová dotace pro výchovné poradce. Mnohdy nízká podpora ze strany

vedení školy, máme-li mít požadavky na učitele, rodiče. A možná ještě jeden poznatek. Pokud jde o doporučení žákům se speciálními vzdělávacími potřebami, ta jsou rodiči obvykle chápána nikoliv jako podpora žáka, ale spíš jako vynucované úlevy při hodnocení. Někteří rodiče přitom nejsou schopni důsledně zajistit domácí přípravu a doporučení z PPP pro nápravu poruch a veškerá řešení přesouvají na školu. Kontrolují si naplňování podpůrných opatření a očekávají od nich nemožné. Ptají se například, kde byl asistent, když jejich dítě dostalo trojku. A učitelé mnohdy takovým tlakům ustupují. Také oni mluví o úlevách. Ale to nemá být úleva, to má být podpora! Úleva a podpora, to není stejné slovo. Musí se důkladně proškolit učitelé, jak mají postupovat. Učitelé nebudou číst dlouhé vyhlášky, které navíc mají různý výklad. Někdo je musí proškolit. A výchovný poradce to být nemůže. Spousta lidí dnes na kurzech vykládá novou legislativu, ale každý trochu jinak. Tím do věci vnáší více zmatku.

DK: Bezpochyby největší výhodou a zároveň i největším úskalím je to, že psycholog je přítomen ve škole. Je zaměstnancem školy, součástí sborovny, a právě z toho plyne hned několik úskalí.

Za prvé, potřeby žáků ne vždy mohou korespondovat s potřebami učitelů a školy. Za druhé, psycholog musí dodržovat etický kodex, který jej zavazuje k určitým pracovním postupům a zacházení s informacemi. To tak nemusí být vnímáno ostatními kolegy a vedením školy, kteří to mohou mylně interpretovat jako nekollegiálnost. A za další, narušena může být i důvěra k psychologovi. Když dítě vidí psychologa v komunikaci s učitelem, může mít obavu, že sdílí všechny informace, tedy i ty z individuálních sezení. A to jej může blokovat nejenom v jeho otevřenosti při dalších setkáních s psychologem, ale i v jeho ochotě psychologa se svým problémem vůbec vyhledat. To stejné může platit i u rodičů nebo učitelů. Dalším úskalím je fakt, že školní psycholog je takovým styčným důstojníkem. Je to jediný odborník „svého druhu“ ve škole. Nemá u sebe nikoho, s kým by mohl konzultovat své pracovní postupy. On by ale měl naopak být schopen metodicky vést jiné učitele a radit jim při jejich práci, se kterou mnohdy sám zkušenost nemá.

BL: *Jak se školní psycholog vypořádá s tím, že má metodicky vést učitele, tedy odborníka v jiné profesi?*

DK: Pokud školní psycholog sám nemá pedagogické vzdělání, tak musí těžit ze zkušeností. Nelze někoho metodicky vést, aniž sami víte, o čem to je.

Pokud mám například někomu dát metodickou podporu ohledně nových vyhlášek a změn s nimi spojených, tak si tyto vyhlášky musím sama nejprve nastudovat. Limitem jsou tedy znalosti, případně zkušenosti školního psychologa. U věcí, se kterými nemám zkušenost, se snažím najít zdroj přímo v učiteli. Kladu jim otázky a skrze jejich odpovědi se i já sama učím. Když například tvoříme plán pedagogické podpory, tak se doptávám na to, v čem dítě potřebuje podpořit, jak konkrétně se ve výuce projevuje, zda je rozdíl v jednotlivých předmětech. Zajímám se o to, co dítěti pomůže, co už učitel zkoušel a s jakým výsledkem. Spoléhám na to, že když se bude učitel nad těmito otázkami zamýšlet, najde své odpovědi sám. Někdy je to brainstorming, kdy dáváme různé nápady dohromady a pak o nich diskutujeme. Žádost o pomoc neodmítám, a pokud nejsem s problematikou sama dobře seznámena, tak učitele alespoň podpořím, aby v tom nebyl sám.

BL: Kam by, podle Vás, mělo školní poradenství směřovat?

JS: Předpokládám větší zapojení všech učitelů, jejich povinné proškolení a důkladnější přípravu studentů pedagogických fakult v tomto směru. Všichni by měli být orientováni ve vyhláškách, v podpůrných opatřeních, v problematice vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, v oblasti spolupráce s asistentem pedagoga. Tady vidím výzvy pro budoucnost. A také v posílení postavení výchovného poradce nebo vedoucího školního poradenského pracoviště; vidím je jako povinnou součást vedení školy. Spěje to také k tomu, že v každé třídě bude asistent.

MS: Možná by bylo lepší variantou, kdyby reálně existovala možnost působení druhého pedagoga ve třídě. Souhlasím s tím, že učitelé budou muset být v oblasti školního poradenství více vzdělaní, nestačí vyhlášky přečíst, mají různý výklad. Vidím budoucnost v dělených hodinách, menších třídách nebo v párovém vyučování dvou učitelů, v prakticky zaměřené výuce, kdy akademické znalosti budou nutné jen v základních předmětech. Pak se bude mít školní poradenství o co opřít. Nemá smysl doporučovat podpůrná opatření, nemají-li k tomu školy podmínky. Ale věřím, že se to usadí. Ten systém se musí nějak zaběhnout, ale chce to čas. Je třeba více lidí do PPP i do škol, stále to nestačí.

DK: Prvořadé podle mě je, aby se plošně vyřešilo ukotvení pozice školního psychologa do legislativního kontextu. Školy chtějí mít školní psychology na svých pracovištích, ale potýkají se s problémem peněz. Pokud škola neměla

peníze na tohoto odborníka ve svém rozpočtu, řešilo se to pomocí projektů, které ale byly časově limitovány například dvouletými cykly pod NÚV nebo nově šablonami. Psycholog pracuje v nejistotě, zda budou realizovány další projekty a zda tedy bude mít práci i v příštím roce. Nejistota přináší fluktuaci, a to kvalitě školního poradenství nepříspívá. Navíc je to kontraproduktivní, protože důvěra je u psychologa základním kamenem a časté změny důvěru narušují. Lidé se prostě nechtějí svěřovat nebo navazovat úzkou spolupráci, když neví, zda tam budete i další rok.

MS: Ano, pozice školních psychologů a školních speciálních pedagogů by měla být pevnou součástí týmů školních poradenských pracovišť. Společně by měli přispívat k dobrému klimatu školy. V pohodové atmosféře ve třídě u spokojeného učitele se žáci nejen lépe učí, ale jsou i více spokojeni. A pak jsou spokojeni i rodiče. Takže tím přáním do budoucnosti je, aby školní poradenství mohlo přispívat k tomu, aby byly spokojené děti, učitelé i rodiče.

BL: *Tak ať se to daří. A děkuji moc za rozhovory.*

Hendl, J., & Remr, J. (2017). *Metody výzkumu a evaluace*. Praha: Portál.

Kniha se zaměřuje na výklad výzkumných metod uplatnitelných v oblasti společenských věd a biomedicíny. Výklad vychází z myšlenek praxe založené na empirické evidenci (EBP) a shrnuje jednotlivé postupy, které se probírají v metodologicky zaměřených kurzech na vysokých školách. Publikace pojednává především o kvantitativních metodách, ale popsány jsou i kvalitativní metody sběru a analýzy dat. V závěru se autoři věnují přístupům k provádění evaluací, které dnes mají významnou roli při hodnocení intervencí v hlavních oblastech společenského rozvoje. Kniha, jež v některých aspektech odkazuje na předchozí práce Jana Hendla (Kvalitativní výzkum a Přehled statistických metod), informuje nejen o základních metodách, ale především o přístupech, které nebyly v české literatuře doposud popsány (např. analýza mediátorových a moderátorových proměnných, trasování procesů, kvalitativní komparativní analýza QCA). Publikace je určena studentům, jejich učitelům a odborným pracovníkům z oboru společenských věd a biomedicíny.